

UR Skola

Av: Mi Mollberg Bjelk och Stina Svensson

Bildningsbyrå

– tänka mot strömmen

handledning

BILDNINGSBYRÅN – TÄNKA MOT STRÖMMEN

En radioserie om människor som tänkte något annat än sin samtid och vars tankar har levt vidare i deras framtid. Möt människor som gått mot strömmen och förändrat vår tid.

Så här kan du arbeta med serien

Serien består av porträtt av personer som har haft tankar och idéer banbrytande för sin tid. Till varje avsnitt i serien finns tips på material – konst, musik, film och litteratur – som på ett eller annat sätt knyter an till den tankevärld respektive person har. Innan var och en av de trettio tänkarna presenteras kort tillsammans med tips på kompletterande material och frågeställningar följer här några tips kring hur du och dina elever kan välja att använda serien i undervisningen.

- **Använd tidslinjer**

Hur, och i vilket sammanhang, ni än lyssnar på serien är tidslinjer ovärderliga för att åskådliggöra i vilken idéhistorisk kontext personen levde och verkade. Hur såg samtiden ut? Vad hände i andra delar av världen? Vilka idéer och ideologier – politiska, religiösa och filosofiska – var rådande där och då?

- **Lyssna utifrån tema**

Välj ut ett lämpligt antal program ur serien utifrån ett eller flera teman. Inom vilket ämne eller område rörde sig den aktuella personens tankar och hur har andra tänkare i serien formulerat sig kring det? Vilka likheter och skillnader finns det till exempel mellan Ellen Keys, Simone de Beauvoirs och den persiska poeten Rumis tankar om kärlek och sexualitet? Hur påverkades William Blake av sweden-

borgianismen? Eller fundera kring vad som skulle förena och skilja sig åt mellan en skola byggd på Jean-Jacques Rousseaus tankar och den som grundar sig i Paulo Freires syn på pedagogik.

- **Låt eleverna välja**

Vad tänker jag mycket kring? Har någon före mig haft liknande funderingar? Hur ser jag på de här frågorna idag? Gå tillsammans väldigt kort igenom seriens trettio tänkare, kanske genom att läsa programtexten, och låt eleverna välja en person de vill fördjupa sig i. Ett efterföljande samtal kan ha fokus på om, och hur, eleverna upplever att deras egna tankar utvecklas och förändras i mötet med en tidigare tänkares idéer och formuleringar.

- **Var kritisk**

Vad var det egentligen för märkvärdigt och speciellt med just den här personens idéer och tankar? Lyssna på programmet och låt eleverna gå i stark polemik med den idévärld som lyfts fram. Iscensätt argumentationer och diskussioner med personen i programmet och låt eleverna ställa kritiska frågor.

- **Vem skulle du vilja göra program om?**

Låt programformatet inspirera er till att göra egna produktioner om andra historiska eller nu levande personer som tänker mot strömmen. Att ”här-

ma” programformatet ger eleverna stora möjligheter att öva på färdigheter så som: research och källkritik, intervjuteknik, faktagranskning, manusproduktion, målgruppsanpassa språk och innehåll, multimedial produktion, använda digital teknik.

- **Är den fria tanken viktig?**

Låt eleverna lyssna till ett urval av de trettio avsnitten som utgångspunkt för samtal om tänkandets betydelse för individen och samhällsutvecklingen. Är det viktigt för ett samhälle att tillåta alla sorters tankar? Vem har rätt att uttrycka sina tankar? Vilken betydelse har yttrandefrihet? Vilka tankar av idag tror du kommer få betydelse för framtida samhällen? Vilka tankar utmanar, skaver eller går emot strömmen idag?

HANNA ARENDT – ATT AVFROSTA TÄNKANDET

1906 - 1975

Hannah Arendt, var politisk filosof. Hon föds i Tyskland 1906 där hon växer upp i ett judiskt hem. Hon studerar filosofi och doktorerar i slutet av 1920-talet. Det nazistiska maktövertagandet i Tyskland får stor betydelse för vilka frågor Arendt kommer att ägna sig åt. År 1939 lämnar Hanna Arendt Europa för ett nytt liv i USA och New York.

Arendt menade att tänkande är en inre dialog vi för med oss själva. Hon var inspirerad av Sokrates sätt att ifrågasätta och utmana den egna tankeförmågan och hon återvänder gång på gång till Sokrates och hans sätt att ställa frågor som han inte vet svaret på och som därför utmanar hans föreställningar. Hanna Arendt uttrycker det som att avfrosta tänkandet. Ett tänkande som drivs av viljan att ifrågasätta det vi tar för givet. Men tankar kan bli nedfrusna i språket. Det handlar om ord, begrepp, meningar, doktriner, definitioner som vi rör oss och lever med, men som ett avfrostande tänkande kan punktera för att föra oss närmre en mänsklig tillvaro.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Hanna Arendts tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Arendts tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Hanna Arendt mot strömmen?
- Riskerade Hanna Arendt något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Hanna Arendts idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Hanna Arendts tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Den banala ondskan. Eichmann i Jerusalem* (1996), Hanna Arendt
- *Staten*, Platon (427-347 fvt)
- *Djurfarmen* (1945), George Orwell
- *Kalocain* (1922), Karin Boye
- *Och du kom inte tillbaka* (2015), Marceline Loridan-Ivens
- *En fauns eftermiddag* (1865/1876), Stéphane Mallarmé

CITAT

”De som kan få dig att tro på absurda ting kan också få dig att begå grymma handlingar.” - Voltaire

”Något budskap har jag inte. Men jag vill gärna sprida en allmän tolerans för mänsklig galenskap.” - Astrid Lindgren

FILM/TV/RADIO

- *Torka aldrig tårar utan handskar* (2013)
Regi Simon Kaijser baserad på en romansvit av Jonas Gardell
- *Hanna Arendt* (2012)
Manus och regi: Margarethe von Trotta
- *Flyktingkrisen – en musikal* (2017)
Manus och regi: Grottesco
- *Sauls son* (2015)
Manus: László Nemes och Clara Royer
Regi: László Nemes

- *Farväl Europa* (2016)
Regi: Maria Schrader
- *Den grymma likgiltigheten* (2018),
Filosofiska rummet, Sveriges Radio
- UR - *Tänka mot strömmen* - Sokrates

KONST

- Felix Nussbaum (1904-1944)
- *Memory works* (2012)
- Carl Michael von Hausswolff

MUSIK

- *Prélude à l'après-midi d'un faune* (1894)
Claude Debussy
- *Shoah, Les musiciens martyres de l'holocauste* (1995)
Francesco Lotoro

ELLEN KEY – FRI KÄRLEK

1849 – 1926

Ellen Key var verksam kring förra sekelskiftet och var vid den tiden Sveriges mest lästa författare i utlandet. Ellen Keys tankar koncentrerar sig på två områden. Det ena är synen på kärlek där hon strävar efter fria och jämlika kärleksförhållanden mellan män och kvinnor. Trots tidsandan - kvinnor får inte rösta i allmänna val, en gift kvinna är omyndig och mannen bestämmer över såväl henne som barnen och ekonomin, och trots fördomar - sex hör till äktenskapet, såvida du inte är man eller prostituerad, och trots klassmotsättningar och ekonomiska hinder kämpade Ellen Key för att alla människor, också kvinnor, skulle kunna förverkliga sina inneboende möjligheter fullt ut. Kärleken borde vara en fråga för individen och inte för moralen eller kyrkan. För att den sanna kärleken ska uppstå så måste kvinnan vara jämställd mannen. Hon måste vara myndig, ha rösträtt och kunna skilja sig. Först då är kärleken fri, menade Key. Det andra område Ellen Key intresserar sig för är skolfrågor och utbildning. Hon är emot skolaga och att slå barn överhuvudetaget och hon vill ha bort Kristendomsundervisningen - i skolan ska man lära sig om flera religioner.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Ellen Keys tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Ellen Keys tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Ellen Key mot strömmen?
- Riskerade Ellen Key något för egen

del genom att tänka mot strömmen?

- Skulle Ellen Keys idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Ellen Keys tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Århundradets kärlekssaga* (1978)
Märta Tikkanen
- *Dagen svalnar...* (1916)
Edith Södergran
- *Vara vit mans slav* (1963)
Sonja Åkesson
- *Det andra könet* (1949)
- Simone de Beauvoir
- *Frågan om politiska rättigheter för kvinnan, sedd i samband med hennes rättsliga ställning i andra afseenden*
Undertecknad Esselde alias Sophie Adlersparre

CITAT

”Vad begär vi av könet utöver möjligheten till njutning, eftersom vi envisas så?”
- Foucault ur Sexualitetens historia I

FILM/TV/RADIO

- *Det ligger en vit man i din säng, mamma* (1989)
Regi: Coline Serreau
- *Suffragette* (2015)
Regi: Sarah Gavron
- UR - *Tänka mot strömmen* -
Simone de Beauvoir

KONST

- Touko Valio Laaksonen -
Tom av Finland
- Georgia O'Keeffes konstnärskap

MUSIK

- *Out of the game* från albumet
Out of the game (2012)
Rufus Wainwright

SOKRATES – DET REFLEKTERANDE LIVET

CA 469 F.KR – 399 F. KR

Allt vi vet om Sokrates har vi fått från det hans lärjunge Platon har skrivit ner. Enligt det började allt med att oraklet i Delfi sagt att Sokrates var visast i Aten. Men Sokrates tänker att oraklets utlåtande kanske sa mer om de andra atenarna än om honom. Den visaste behöver inte vara så vis, bara visare än de andra. Så han bestämmer sig för att ta reda på hur kloka de är som anses vara visa av sig själva och av andra. Han möter först politiker, sedan poeter och till sist hantverkare och konstaterar att de visserligen kan en del om sitt yrke, men inget om de viktiga frågorna i livet självt. För Sokrates har filosofin ett tydligt syfte. Tänkandet handlar om att nå fram till sanningen för att kunna leva ett gott, eller dygdigt liv. Han var övertygad om att om vi bara visste vad som var det rätta så skulle vi också automatiskt göra det.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Sokrates tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Sokrates tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Sokrates mot strömmen?
- Riskerade Sokrates något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Sokrates' idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Sokrates' tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- Om de fyra gyckelbilderna, ur *Novum*

Organum (1620)

Francis Bacon

(På svenska i *Filosofin genom tiderna; antiken medeltiden renässansen*; Thales)

- *Att tappa ett hårstrå och åter finna det* ur *Kronoper & Famer* (1962)
Julio Cortázar
Retorik eller konsten att övertyga (1990/2013)
Kurt Johannesson
- *Hur vet vi någonting? ur Vad är meningen med alltihop?* (1987)
Thomas Nagel
- *Skollagen* (2010:800) kapitel 1 § 4
- *Charmides* (300 f.Kr)
Platon

CITAT

”Att börja tänka är detsamma som att börja bli ’underminerad’.”

- Albert Camus ur *Myten om Sisyfos*

”Har du förmågan att ställa de rätta frågorna, är du mer än halvvägs mot att hitta svaret.” - Thomas J. Watson

”Det enda jag vet är att jag ingenting vet.”

- Sokrates

FILM/TV/RADIO

- *Om sannolikhet* (1979)
Tage Danielsson
- *The Truman show* (1998)
Manus: Andrew Niccol
Regi: Peter Weir
- *Filosofi och politik* (2018) Filosofiska rummet
Sveriges Radio
- UR - *Tänka mot strömmen* - Hanna Arendt

KONST

- *Sokrates död* (1787)
Jacques-Louis David

MUSIK

- *Sokrates* från albumet *Inkognito* (1995)
Kjell Höglund

MAHATMA GANDHI – ICKE-VÅLDSPRINCIPEN

1869 – 1948

Mest känd är Gandhi för icke-våldsprincipen men han intresserade sig mycket för sanningsbegreppet. Han menade att undersökandet av sanningen uppstår först när man med sin definition av vad som är sant möter någon som har en helt annan uppfattning. Motparten förändras då från att vara fiende, till att bli en medsökare till sanningen. Kanske rentav en lärare som kan hjälpa en att överskrida sina begränsningar. Om grunden är att söka sanning så menade Gandhi att man måste anstränga sig så mycket man kan, individuellt, att förstå: vad är sant och rätt för mig? Vad är så viktigt och så grundläggande att jag är beredd att uppoffra något – till och med livet - för det. Sedan går man i konflikt med dem som har en motsatt uppfattning och det är genom att ha en fredlig konflikt, men ändå en kamp, med de människor som har en annan uppfattning som det finns möjlighet att nå fram till en ny slags förståelse som överskrider de två positionerna. Gandhi uttryckte det som en nödvändighet att bemöta motparten med respekt – samtidigt som man med beslutsamhet och en vilja att utstå konsekvenser bekämpar förtryckarbeteende och oetiskt handlande hos sin motpart.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Gandhis tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Gandhis tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Gandhi mot strömmen?
- Riskerade Gandhi något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Gandhis idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Gandhis tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *De små tingens gud* (1997)
Arundhati Roy
- *Hur man botar en fanatiker* (2004)
Amos Oz
- *Den vite mannens börda* (1899)
Rudyard Kipling

CITAT

”Felet med vår värld är att de dumma är så säkra på sin sak och de kloka så fulla av tvivel.” - **Bertrand Russell**

”En människa lever inte förrän han har hittat något att dö för.” - **Martin Luther King Jr**

“There exists no politician in India daring enough to attempt to explain to the masses that cows can be eaten.”

- **Indira Gandhi**

FILM/TV/RADIO

- *Slumdog Millionaire* (2008)
Manus: Simon Beaufoy
Regi: Danny Boyle
- UR - *Tänka mot strömmen* -
Paulo Freire

KONST

- *Kapitalismens samhällspyramid* (1911)
IWW

MUSIK

- *Är det verkligen fred vi vill ha?* från *Garanterat individuell*
Hoola Bandoola band (1971)
- *Gandhi från albumet Trampin´* (2004)
Patti Smith

INGEMAR HEDENIUS

1908 – 1982

Finns verkligen Gud frågar sig filosofen Ingemar Hedenius i slutet av 40-talet i sin bok *Tro och vetande*. I och med boken bröt det ut en hetsig religionsdebatt i Sverige. På ena sidan stod filosofen Ingemar Hedenius väl förberedd med vetenskapliga argument. På den andra stod biskopar, präster och teologer som yrvaket försökte försvara sig. Frågan om Guds existens var inte ny, men Ingemar Hedenius hade en ny taktik. Han slogs inte bara med vetenskapliga argument. Med personangrepp och verbala attacker blev han ihågkommen som Biskops-slaktaren. Svenska kyrkan hade vid den här tiden stor makt över medborgarna. I skolan var morgonbönen obligatorisk och enligt lag var man tvungen att vara medlem i Svenska kyrkan. Det enda sättet att gå ur var att konvertera till en annan religion. Även universiteten var knutna till Svenska kyrkan via teologerna som hade stort inflytande, och i gymnasierna hade biskoparna inspektionsrätt.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Ingemar Hedenius tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Hedenius tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Ingemar Hedenius mot strömmen?
- Riskerade Ingemar Hedenius något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Ingemar Hedenius' idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Ingemar Hedenius' tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Candide* (1759)
Voltaire
- *Monadologi* (1714)
G W Leibnitz
(på svenska i *Filosofin genom tiderna 1600-talet, 1700-talet: texter*; Thales)
- *Det öde landet* (1922)
TS Eliot

CITAT

”Att avskaffa religion som människors inbillade lycka är att kräva deras verkliga lycka. Att försöka förmå dem att överge sin vanföreställning om sina villkor är att försöka förmå dem att överge de villkor som kräver vanföreställningar. Religionskritik är därför i grund och botten kritik av den dal av tårar där religionen utgör glorian.”

- Karl Marx

FILM/TV/RADIO

- *Life of Brian* (1979)
Monty Pyton
Manus: John Cleese, Graham Chapman, Eric Idle, Terry Gilliam, Terry Jones, Michael Palin
Regi: Terry Jones

KONST

- *Den vitruvianske mannen* (ca 1490)
Leonardo da Vinci

MUSIK

- *Jesus Christ Superstar* (1971)
Andrew Lloyd Webber, Tim Rice

ELSA LAULA

1877 – 1931

Elsa Laulas livsfilosofi var, Saken framför allt och politiken var en fråga om liv eller död. Elsa Laula var en dåtidens feminist och frihetskämpe som vid 27 års ålder bildade den första samiska riksorganisationen, Lapska Centralförbundet. Hon kämpade hela sitt liv för att förbättra förhållandet för det samiska folket. Många samer hade enligt lag inte lov att äga mark. De fick inte äga gårdar eller odla som en svensk bonde. Samer betraktades som nomadiserade renskötare och som nomad kunde man inte äga mark. Om man inte ägde sin mark var man inte medborgare i juridisk bemärkelse och hade heller inga rättigheter. Elsa Laula kämpade för att samerna skulle få äga den mark de betalade skatt för och levde av. Hon menade att samerna skulle få bestämma hur de ville försörja sig och bruka jorden som de själva ville. Hon förde sin kamp mot statens ”lapp ska va lapp” som innebar att man som same inte fick försörja sig på annat sätt än genom renskötsel. Utbildningsfrågan var viktig för Elsa och hon kom också att driva frågan om bättre skolundervisning för samiska barn då hon såg att den undervisning de fick var otillräcklig och sämre än som svenska barn fick. Hon stred mot den tidens koloniala och rasistiska ideologi och tankar.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Elsa Laula tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Laulas tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Elsa Laula mot strömmen?
- Riskerade Elsa Laula något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Elsa Laulas idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Elsa Laulas tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Den dagen jag blir fri* (2015)
Lawen Mohtadi
- *Låt tistlarna brinna* (1970)
Yasar Kemal
- *Oanpassbara medborgare: historien om förföljelsen av de tjeckiska romerna* (2016)
Hynek Pallas

CITAT

“Don’t compromise yourself. You are all you’ve got.” - **Janis Joplin**

FILM/TV

- *Winnie* (2016)
Pascal Lamche
- *Sameblod* (2016)
Manus och regi: Amanda Kernell
- *De icke önskvärda* (2002)
You Tube (Dokumentär, SVT)

KONST

- Lotten von Düben, foto
- Fredrik Svenonius, foto

MUSIK

- *Oppskrift för herrefolk* från albumet *Gula Gula* (1989)
Mari Boine
- *Jag är fri* (2015)
Jon Henrik Fjällgren

DAG HAMMARSKJÖLD

1905 - 1961

I början av 50-talet har Dag Hammarskjöld en existentiell kris. Han har det finaste jobbet på UD och har han nått höjden av sin karriär. Men i sin dagbok beskriver han en känsla av äckel. Var detta verkligen meningen med livet? Han ber om ett uppdrag värt att dö för. Den första april 1953 får Dag Hammarskjöld oväntat frågan om han vill bli FN:s generalsekreterare och plötsligt får hans liv en mening som det inte har haft tidigare. Ingen tror att Hammarskjöld ska åstadkomma något betydande inom FN. Men det ska visa sig att de har fel. Dag Hammarskjöld är övertygad om att han kan förbättra världen. Han satsar på att göra organisationen effektivare och arbetar för att problem och konflikter löses tidigt, innan de växer och blir för komplicerade. Istället för öppna debatter och konflikt med svåra motsättningar som följd inför han tyst diplomati i FN. Han värnar den neutrala linjen i förhandlingar och framhåller FN:s roll att ge små stater skydd mot stormakter.

För den som vill ha hjälp att närma sig Dag Hammarskjöld tankevärld har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Hammarskjölds tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Dag Hammarskjöld mot strömmen?
- Riskerade Dag Hammarskjöld något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Dag Hammarskjölds idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Dag Hammarskjölds tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- FN:s konvention om Mänskliga rättigheter
- *Om ledans historia* ur *Tystnadens historia och andra essäer* (2003)
Peter Englund
- *Dag Hammarskjöld: att bära världen* (2016)
Henrik Berggren
- *Ned med vapnen!* (1889)
Bertha von Suttner
- *Frankenstein: eller den moderne Prometheus* (1818)
Mary Shelley
- *Mörkrets hjärta* (1899)
Joseph Conrad

CITAT

“Everyone has inside of her a piece of good news. The good news is that you don’t know how great you can be, how much you can love, what you can accomplish, and what your potential is.” - Anne Frank

FILM/TV/RADIO

- UR - *Att tänka mot strömmen* - Jean-Paul Sartre
- *Wallenberg – historien om en hjälte* (1985)
Regi: Lamont Johnson

KONST

- Fotografier Dorothea Lange

MUSIK

- *Terribly dark* från albumet
- *To the soul* (2012)
Frida Hyvönen
- *Under ytan* från albumet *Uno* (1994)
Uno Svenningsson

JALAL AL-DIN RUMI

Jalal al din Rumi föds i början av 1200 talet, i nuvarande Afghanistan, då en del av Persiska riket. Han växer upp i en tid som präglas av krig, förföljelser och flykt. Rumi verkade genom sin poesi där hans tankar om att vi själva måste reflektera kring vad som är viktigt i livet var revolutionerande på 1200 talet. Han går emot de rådande sanningarna och motsätter sig regelrättstänkarna som vill styra i detalj hur människor ska leva sina liv. De religiösa ledarna är bokstavstroende och i en tid där religionen lyftes fram i form av lagar och regler söker Jalal al din Rumi svar på religionens inre dimensioner och kärlekens mysterier. Tankar om kärleken och en andlig inre kärna inom religionen hade funnits inom sufismen långt innan Rumi, men han utvecklar en teologisk idé om en triad mellan den älskande, den älskade och Kärleken. Den älskande, menar Rumi är människan, den älskade är Gud och den kraft som gör kontakten möjlig med det gudomliga är Kärleken. Rumi vill få sina medmänniskor att ha en egen relation till Gud.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Jalal al-din Rumis tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Rumis tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Jalal al-din Rumi mot strömmen?
- Riskerade Jalal al-din Rumi något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Jalal al-din Rumis idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?

- Har Jalal al-din Rumis tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Babettes gästabud* (1950/1952)
Karen Blixen
- *Ja visst gör det ont när knoppar brister*
Karin Boye
- *Gudars like* (600 f.Kr)
Sapho
- *Höga Visan*, 4 kapitlet
Gamla Testamentet
- *Allt om kärlek: nya visioner* (2004)
bell hooks

CITAT

”Gud är död!”

- Nietzsche ur Sålunda talade Zarathustra

FILM/TV/RADIO

- *Chocolat* (2001)
Manus: Robert Nelson Jacobs
Regi: Lasse Hallström
- *Hiroshima min älskade* (1959)
Manus: Margerite Duras
Regi: Alain Resnais
- *Loving* (2016)
Manus och regi: Jeff Nichols
- *UR - Tänka mot strömmen* - Nietzsche

KONST

- *Promenaden* (1918)
Marc Chagall

MUSIK

- *Carmina Burana* (1935)
Carl Orff
- *Could you be loved* från albumet *Uprising* (1980)
Bob Marley & The Wailers
- *För kärlekens skull* (1980) från albumet *I'd Rather Write a Symphony*
Ted Gärdestad

SIMONE WEIL

1909 - 1943

Simone Weil vigde hela sitt liv åt att kämpa för det hon menade var det allmännas bästa trots det blev hon inom akademien erkänd som filosof för bara några år sen. Weil tänkte inte bara mot strömmen, hon gick mot strömmen också i sitt liv och handlade. Simone Weil såg en verklighet full av nöd och hon menade att det vore lögn att leva för något annat än att förmildra de omständigheterna. Enligt hennes filosofi skulle man för att förstå dem som hade det svårt – gå i deras skor. Simone Weil var en experimentell tänkare som satte sig själv och sin omgivning på spel. Hon var en kompromisslös sanningssökare. Efter att ha erfårit starka andliga upplevelser vände hon sig till den kristna mystiken. Hon bygger en filosofi som tar avstamp från de lägsta stegen i behovstrappan. Med utgångspunkt i sin egen tankevärld om det gemensamma kritiserar hon hela grunden för hur partipolitiken ser ut och fungerar eftersom den enligt henne inte kan skydda de värden som demokratin säger sig skydda. Hon tycker att politiska partier borde avskaffas och förbjudas.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Simone Weils tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Weils tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Simone Weil mot strömmen?
- Riskerade Simone Weil något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Simone Weils idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?

- Har Simone Weils tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Om de politiska partiernas allmänna avskaffande* (1943)
Simone Weil
- *Comradely Greetings* (2014)
Nadya Tolokonnikova (Pussy Riot) och Slavoj Zizek
- *Vandra med kamrater* (2017)
Arundhati Roy
- *All I want for Christmas is planeekonomi* (2012)
Sara Granér

CITAT

“There can be no liberty unless there is economic liberty.” - Margaret Thatcher

FILM/TV/RADIO

- *Les Misérables* (2012)
Manus: William Nicholson, Alain Boubil, Claude-Michel Schönberg, Herbert Kretzmer
Regi: Tom Hooper
- UR - *Tänka mot strömmen* - Hanna Arendt

KONST

- *Okänd, kvinna 2009-349701*
Anna Odell

MUSIK

- *Resa sig opp* från albumet *Resa sig opp* (2005)
Svenska Akademien
- *Osynlig (min sång)* från albumet *Laleh* (2005)
Laleh

FRIEDRICH NIETZSCHE

1844 - 1900

Friedrich Nietzsche föddes i Tyskland. Hans far var präst och Friedrich skickades till en elitskola för att studera teologi och bli präst precis som sin far. Men han vände sig tidigt från religionen och framförallt kristendomens moral som han tyckte var förljugen. I sin bok "Den glada vetenskapen", låter han en galen person springa gatlopp genom staden och skrika att "Gud är död. Död för evigt!" Nietzsches tankeexperiment om Guds död innebär att människorna måste börja om och tänka; vad ska vi göra nu? På det här sättet ville han tvinga fram något nytt. En omvärdering av alla värden. Nietzsche förknippas ofta med fascism. Han hyllade styrka, men var själv svårt sjuk. Hans idéer var en inspirationskälla för både Mussolini och Hitler. Men han har också inspirerat feminister och människor på den politiska vänsterkanten. Idag är det många som vill stöpa om honom och göra honom till sin.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Friedrich Nietzsches tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Nietzsches tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Friedrich Nietzsche mot strömmen?
- Riskerade Friedrich Nietzsche något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Friedrich Nietzsches idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Friedrich Nietzsches tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Helgas dagbok* (2014)
Helga Weiss
- *Mansfantasier* (1995)
Claus Theweleit
- *Baron von Münchhausens underbara resor och äventyr* (1785)
Karl Friedrich Hieronymus von Münchhausen
- *De kommer att drunkna i sina mödrars tårar* (2017)
Johannes Anyuru

CITAT

"Livet är inte ett problem som skall lösas utan en verklighet som skall upplevas."
- Kierkegaard

FILM/TV/RADIO

- *Excalibur* (1981)
Manus: Rospo Pallenberg, Thomas Malory
Regi: John Boorman
- *Mannen* (2017), Filosofiska rummet
Sveriges Radio
- UR - *Tänka mot strömmen*; Jean-Paul Sartre

KONST

- *Minnets envishet* (1931)
Salvador Dalí

MUSIK

- *Make me smile (Come up and see me)*
från albumet *The best of our lifes* (1974)
Steve Harley & Cockney Rebel
- *My, What a Strange Day With a Swede* (2007)
Of Montreal
- *Alla vill till himmelen men ingen vill dö* (2005)
Timbuktu/Jason Diakité
- *Also sprach Zarathustra* (1896)
Richard Strauss

LEO TOLSTOJ

1828 - 1910

Leo Tolstoj lever i en tid då den ryska censuren släpper igenom även radikalt kritiska synsätt, och Tolstoj skärskådar allt från den officiella historieskrivningen till de många kriget i Kaukasien och den ortodoxa kyrkan. En resa till kriget i Kaukasien kom att forma hela Leo Tolstojs liv och framtida författarskap.

Vad kan man egentligen lita på? Varför skrivs historien på ett visst sätt? Och av vem?

Tolstoj älskar historieämnet och läser mycket men han har samtidigt sina erfarenheter från kriget i Kaukasien i minnet: det han såg där finns inte återgivet i den officiella historieskrivningen, vad mer kan ha gömts undan? Han förkastar idén om att tsaren, hjältar och adeln skulle vara viktigare än andra i historieskrivningen. Genom sin litteratur gör Tolstoj något nytt när han skildrar kriget genom vanliga människors ögon. Hans egna erfarenheter får honom att bli pacifist och han praktiserar en strikt vegetarianism. Han bosätter sig med det vanliga folket ute på landet. Han lever som han lär. Inte ens en av de mäktigaste institutionerna i Ryssland, den ortodoxa kyrkan, skrämmer Tolstoj. Han slår ner på kyrkans delaktighet i kriget då de välsignar soldater inför deras dödande. Hur kan det här höra hemma i kristendomen, undrar Tolstoj.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Leo Tolstojs tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Tolstojs tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Leo Tolstoj mot strömmen?
- Riskerade Leo Tolstoj något för egen del genom att tänka mot strömmen?

- Skulle Leo Tolstojs idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Leo Tolstojs tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Begravd jätte* (2016)
Kazuo Ishiguro
- *Persepolis* (2007)
Mariane Satrapi
- *En dag i Ivan Denisovitjs liv* (1962)
Aleksander Solzjenitsyn
- *Ord kan krossa betong: Berättelsen om Pussy Riot* (2014)
Masha Gessen

CITAT

”Den första människa, som inhägnade ett stycke mark, kom på att säga ’Detta är mitt!’ och fann människor nog enfaldiga att tro honom, var samhällets verkliga grundare. Hur många brott, krig, och mord; hur mycken olycka och fasa skulle inte den mänskliga rasen ha besparats om något ryckt upp pålarna, fyllt igen diket och ropat till sina medmänniskor: ’Akta er för denne bedrägare, ni är förlorare om ni glömmer att jordens frukter tillhör alla och jorden självtillhör ingen!’” - **Rousseau**

”Nya tankesätt är oftast resultat av en självisk inställning och inskränkta åsikter. Människor som aldrig ser tillbaka till sina förfäder kommer heller aldrig att se fram mot sina efterkommande.” - **Edmund Burke** ur *Reflektioner om franska revolutionen*
”Sanningen är den att Staten är en konspiration, skapad inte bara för att utnyttja, utan först och främst korrumpere sina medborgare ... Hädanefter ska jag aldrig tjäna något styre någonstans.” - **Leo Tolstoj**

FILM/TV

- *Anna Karenina* (2012)
Manus: Tom Stoppard
Regi: Joe Wright

KONST

- *Pråmdragarna* (ca 1870)
Ilja Repin

MUSIK

- *Eugen Onegin* (1878)
Peter Tjajkovskij

SØREN KIERKEGAARD

1838–1855

”Det handlar om att finna en sanning som är sanningen för mig, att hitta den idé, för vilken jag vill leva och dö”. Så skriver Kierkegaard bara 20 år gammal. Han funderar tidigt på vem han är, vad han egentligen ska göra med sitt liv och var Gud vill att han ska göra med sitt liv. Och i sitt författarskap utvecklar han sin egen uppfattning om hur människan kan komma närmare sin egen person och sin egen mening med livet. Det handlar om vår förmåga att välja. Många blir provocerade av Søren Kierkegaards texter; och det var meningen. Han använder metoden att stöta folk ifrån sig för att få dem att tänka själva. ”Att våga är att förlora fotfästet en kort stund, att inte våga är att förlora sig själv” är ett av Søren Kierkegaards mest kända citat och handlar om att våga kasta sig ut i det okända eller ovana för att utvecklas som människa. Han ville få människor att utmana sig själva, lyssna på sig på själva och våga gå mot strömmen. Hans kamp, om vill kalla det det, var den inre individuella kampen. Och många av hans tankar kretsar kring begreppet val och frihet.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Leo Tolstojs tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Tolstojs tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Søren Kierkegaard mot strömmen?
- Riskerade Søren Kierkegaard något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Søren Kierkegaards idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Søren Kierkegaards tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Jag vill sälja min dotter som slav* (2010)
Rickard Söderberg
- *Ett porträtt av författaren som ung* (1923)
James Joyce

CITAT

”Det är inte den som av andra tros vara lycklig som är det, utan den som själv tror sig vara det.” - **Montaigne**

”Filosoferna har bara tolkat världen på olika sätt; vad det gäller är att förändra den.” - **Karl Marx** ur ”Teser om Feuerbach”

FILM/TV/RADIO

- *Tartuffe* av Molière (1664)
Inspelad 1997 med Robert Gustafsson och Peter Haber för SVT
- *Sliding doors* (1998)
Manus och regi: Peter Howitt
- *Kierkegaard och existentialismen* (2009), Filosofiska rummet
Sveriges radio

KONST

- El Grecos konstnärsskap (1541- 1614)

MUSIK

- *Holding on* från albumet *Take me to the alley* (2016)
Gregory Porter

FATIMA MERNISSI

Sociologen och feministen Fatima Mernissi föds 1940 eller -41 i Marocko, utbildar sig i Paris och USA och får en professur på universitetet i Rabat. Hon står på barrikaderna i kampen för kvinnors frigörelse. I slutet av 80-talet skriver Fatima Mernissi *The veil and the male elite* som hyllas av muslimska feminister men förbjuds i Marocko. Hon tar oss tillbaka till profeten Mohammeds tid i 600-talets Medina. Den dominerande bilden är att det var ett idealsamhälle där alla vara överens och kämpade mot ett gemensamt mål. Men Mernissis berättelse beskriver ett samhälle med stora konflikter där olika grupper står mot varandra, kvinnor står mot män, i vad hon kallar en begynnande kvinnorörelse i 600-talets Arabien. Mot dem står en manlig elit som helst vill bevara det gamla. Mäns överordning. I mitten står Mohammed och Gud som egentligen är för jämställdhet men som blir tvungna att kompromissa med den manliga eliten. Mernissis argument blir då att när vi hittar kvinnoförtryckande verser i Koranen är det något som Gud blev tvungen att uppenbara för att samhället inte skulle slitas sönder. Fatima Mernissi är en mästare på att se olikheter mellan kulturer. Hon ser kvinnoförtryck både hemma och i väst. Patriarkatet finns på båda ställena men om västerländska feminister fortsätter att föreställa sig att den österländska eller muslimska frigörelsen ska se likadan ut som den har gjort i västerlandet så kommer man aldrig att lyckas för problemen är så olika. Den västerländska idén om att man ska frigöra den muslimska kvinnan, kommer aldrig att lyckas så länge man tänker sig att den muslimska kvinnan är en svag lillasyster till den frigjorda vita kvinna. ”Ni västerländska kvinnor är inte så fria som ni tror! Ert harem är normerna om hur en kvinna ska vara, smal, vacker och medgörlig!” Muslimska kvinnor bär slöjan utanpå, säger Mernissi, men tar man av den

så kommer den starka urkraften finnas där. För den västerländska kvinnan är det värre. Hon bär slöjan innanför huden, genom att hon omedvetet anpassar sig till hur en kvinna ska vara, slöjan blir alltså omöjlig att ta av eftersom den är en del av henne.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Fatima Mernissis tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Mernissis tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Fatima Mernissi mot strömmen?
- Riskerade Fatima Mernissi något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Fatima Mernissis idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Fatima Mernissis tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Ett eget rum* (1929)
Virginia Woolf
- *Hela Kakan* (2016)
Kakan Hermansson
- *Å alla kära systrar* (2010)
Ebba Witt Brattström
- Lanja Abdullah – journalist från irakiska Kurdistan
- *10 år och 1000 piskrapp: min historia om Raif Badawi och en kärlek i fångenskap* (2016)
Ensaf Haidar, Andrea C Hoffmann
- *Rösträtt för kvinnor* (Tidning utgiven av Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt): *De engelska kvinnornas rösträttsgeneraler* (1912)

<http://www.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/1912/19/>

CITAT

”When the whole world is silent, even one voice becomes powerful.” - Malala Yousafzai

FILM/TV/RADIO

- *Fröken Frimans krig* (2013)
Sveriges Television
- *Förbjuden kärlek* (2011)
Regi: Maryam Keshavarz
- UR - *Tänka mot strömmen* - Sor Juana de la Cruz

KONST

- *Lustarnas trädgård* (1503 -1504)
Hieronymus Bosch

MUSIK

- *Straight Outta Vagina* från album XXX (2016)
- Pussy Riot

HARRIET TUBMAN

Harriet Tubman föds någon gång i början 1820-talet i Maryland. Vid den tiden blomstrar ekonomin i sydstaterna tack vare bomullsindustrin, arbetskraften är slavar. Införseln av nya slavar har förbjudits vid den tiden och många slavar säljs istället vidare till den hårda industrin i den djupa södern. Harriet växer upp med rädslan att hon själv eller någon i hennes familj en dag kan komma att säljas. Vilket också händer, innan hon har hunnit fylla fem år säljs hennes tre äldre systrar. För Harriet Tubman handlar frihet om att vara eller inte vara, frihet eller döden. Ett existentiellt tillstånd som man måste kriga för, oavsett följderna.

1849 bestämmer sig Harriet för att fly. Hon får kontakt med den så kallade underjordiska järnvägen, ett hemligt nätverk av svarta och vita slaverimotståndare som ställer upp med mat och gömställe för slavar på rymmen. från mängden är inte att hon lyckas rymma som kvinna utan att hon fortsätter att komma tillbaka om och om igen. Under kodnamnet Moses blir Harriet Tubman ryktbar som den bästa så kallade konduktören på den underjordiska järnvägen. Genom underfundiga sånger, koder och hemligt kroppsspråk så lyckas Harriet hjälpa över 300 slavar att vinna sin frihet. "Mitt tåg har aldrig sparat ur och jag har aldrig förlorat någon passagerare.", säger Harriet. När kampen mot slaveriet är vunnit fortsätter Tubman kämpa mot rasism och för bättre levnadsomständigheter för befriade slavar.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Harriet Tubmans tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Tubmans tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Harriet Tubman mot strömmen?
- Riskerade Harriet Tubman något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Harriet Tubmans idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Harriet Tubmans tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Hem* (2012)
Toni Morrison
- *Tintin i Kongo* (1931)
Hergé
- *Dödssynden* (1960)
Harper Lee

CITAT

"Jag tänker, alltså finns jag." (Cogito, ergo sum) - Descartes

FILM/TV/RADIO

- *Niceville* (2011)
Manus och regi: Tate Taylor
- *Purpurfärgen* (1986)
Manus: Alice Walker (roman), Menno Meyjes
Regi: Steven Spielberg
- UR - *Tänka mot strömmen*;
Frantz Fanon, Rosa Parks

KONST/BILD

- *Kvinnan med väskan* eller *Tanten med väskan* (1985) från Nordiska Rikspartiets demonstration i Växjö
- *Forum för levande historia: Rasbiologi*
<http://www.levandehistoria.se/fakta-for-djupning/rasism-intolerans/rasbiologi>

MUSIK

- *Talkin' Bout A Revolution* från albumet Tracy Chapman (1988)
Tracy Chapman
- *War från albumet rastaman vibrations* (1976)
Bob Marley

GEORGE ORWELL

George Orwell föds 1903, i Bengalen, då en del av det Brittiska imperiet i Indien. Han skickas till England för att studera men återvänder till Burma för att jobba som kolonialpolis för det brittiska imperiet. Där ser han det enorma gapet mellan den brittiska och den fattiga inhemska befolkningen. Orwell ville undersöka och gestalta hur det såg ut på samhällets bottenkikt och den viljan kom att driva hela hans författarskap. Han identifierade sig mer med människor i de utsatta grupperna än med sin egen klass. Orwell är socialist men riktar hård kritik mot vänstern. De är anpassningar och romantiker som blundar för komplexiteten. Samtidigt kritiserar han de intellektuella som är distanserade från arbetarnas hårda villkor. Orwell tyckte att sanningen var viktig. Utan sanning blir världen totalt obegriplig och historien bara en godtycklig berättelse som vi kan ha olika varianter av. Att den språkliga sanningen kan förvrängas och förbrukas, det menade han var första steget mot ett samhälle som fullständigt förtränger verkligheten, förtränger och förbjuder sanningen och det tyckte han var livsfarligt.

För den som vill ha hjälp, att närma sig George Orwells tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Orwells tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte George Orwell mot strömmen?
- Riskerade George Orwell något för egen del genom att tänka mot strömmen?

- Skulle George Orwells idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har George Orwells tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Du sköna nya värld* (1932)
Aldous Huxley
- *Flugornas herre* (1954)
William Golding
- *Barnet från ingenstans* (2016)
Kari Rosvall, Naomi Linehan
- *Framtiden är historia: det totalitära Rysslands återkomst* (2017)
Masha Gessen
- *Tre knivar från Wei* (1964)
Harry Martinson

CITAT

”Där staten upphör, där först tar människan vid, den människa som inte är överflöd.”
- Nietzsche ur *Sålunda talade Zarathustra*

FILM/TV/RADIO

- *Alphaville* (1965),
Manus och regi: Jean-Luc Godard
- *Pojkarna från Brasilien* (1976)
Manus: Heywood Gould
Regi: Franklin J. Schaffner
- *War Of The Worlds* - Radio Broadcast 1938
You Tube: https://www.youtube.com/watch?v=Zl_J4J2mQpQ

KONST

- *The most terrible thing* (2015)
Jani Leinonen

MUSIK

- *Sexcrime* (1984)
Eurythmics

FRANTZ FANON

Frantz Fanon, psykiatrikern och författaren som med sina böcker har inspirerat människor i kolonier över hela världen att göra motstånd, föds 1925 i den franska kolonin Martinique. Hans farfar var frigiven slav och Fanon var svart. I skolan fick han lära sig att vara, känna, prata och bete sig som fransk. När Frankrike kommer under tysk ockupation leder det till dramatiska förändringar på Martinique. Fanon är femton år och gör allt för att bli så fransk som möjligt. Men den nya makten vill inte se honom på det sättet. Han märker att de vita fransmännen snarare identifierar sig med de vita tyska nazistiska ockupanterna än med de svarta. Fanon hamnar i en identitetskris, en kris som han kommer bearbeta hela sitt korta liv. I sin bok *Svart hud, vita masker* 1952 försöker han förstå kolonialismens väsen och hur den påverkar dem som blir koloniserade. Deras inre. Hur ska man se på sig själv när man försökt vara något annat än vad man är och inte lyckats? När någon annans tankar och synsätt, genom kultur och språk trängt sig in i ens själs mest intima vrår. Vem är man då? För Fanon är våldet en nödvändighet. Han menar att det är den enda vägen till försoning. Utan våldet kan de koloniserade aldrig nå jämlikhet vilket är nödvändigt om de någonsin ska kunna känna sig som hela människor. Han var själv beredd att dö för kampen, men också beredd att döda för sina idéer. Han menade att det enda sättet att uppnå jämlikhet med de som förtrycker en, är genom våld.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Frantz Fanons tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Fanons tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Frantz Fanon mot strömmen?
- Riskerade Frantz Fanon något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Frantz Fanons idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Frantz Fanons tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Allt går sönder* (1958)
Chinua Achebe
- *Tunisian girl: en bloggares berättelse om den arabiska våren* (2012)
Lina Ben Mhenni
- *Revolutionen bortom 140 tecken* (2012)
Mariam Kirollos
- *Den vite mannens börda* (1899)
Rudyard Kipling

CITAT

”Människan är född fri och överallt är hon i bojor.” - Rousseau ur *Om samhällsfördraget*

FILM/TV/RADIO

- *Slaget om Alger* (1967)
Manus: Franco Solinas
Regi: Gillo Pontecorvo
- Martin Luther King Jr's tal – *I have a dream*
- *Infödd soldat* (2006)
Manus: Olivier Lorelle, Rachid Bouchared
Regi: Rachid Bouchared
- UR - *Tänka mot strömmen*; Harriet Tubman, Jean-Paul Sartre

KONST

Francisco Goya

MUSIK

- *Te recuerdo Amanda* från albumet *Pongo en tus manos abiertas* (1969)
Victor Jara

- *Telegram för en bombad by* från albumet *Grimascher och telegram* (1966)
Cornelis Vreeswijk

EMMA GOLDMAN

1869 - 1940

Emma Goldman var en av de mest kända politiska personerna i USA i början av 1900-talet. Trots arresteringar, hot och förföljelse gav hon aldrig upp kampen för att fritt få uttrycka sina åsikter. I en intervju svarar Emma Goldman att hon hellre lämnar USA än förnekar sina ideal "I prefer to stick to my guns", svarar hon självsäkert. Emma föds i Ryssland men gör fadersupporter och 16 år gammal tar hon sig till USA. I USA råder fattigdom och arbetslöshet. Emma ansluter sig till anarkistiska grupper i New York och står bakom en politisk aktivism där "målet helgar medlen" även om medlen innebär att prostituera sig, bruka våld eller att döda. Emma Goldman engagerar sig i flera samhällsfrågor - preventivmedel, sexualitet och kvinnors rättigheter. Men eftersom hon inte är för någon regering överhuvudtaget så ställer hon sig inte bakom suffragetternas kamp för kvinnors rösträtt. Emma döms för landsförräderi och deporteras till Ryssland efter att ha engagerat sig i antimilitarismen.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Emma Goldmans tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Goldmans tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Emma Goldman mot strömmen?
- Riskerade Emma Goldman något för egen del genom att tänka mot strömmen?

- Skulle Emma Goldmans idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Emma Goldmans tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Nordkorea: nio år på flykt från helvetet* (2015)
Eusun Kim
- *Anna Karenina* (1878)
Leo Tolstoj
- *Ett moln I byxor* (1915)
Vladimir Majakovskij
- *Dikter om nu och alltid*
Nâzim Hikmet
- *Mästaren och Margarita* (1967)
Michail Bulgakov

CITAT

"Om det är förnuftet som formar människan, så är det känslan som leder henne."
- Rousseau

FILM/TV/RADIO

- *Rosa Luxemburg* (1986)
Regi: Margarethe von Trotta
- *American experience* (1981)
Manus och regi: Warren Beatty

KONST

- Kazimir Malevitj

MUSIK

- *Black or white* (1991) från albumet *Dangerous*
Michael Jackson
- *Hard to make a stand* från albumet *Sheryl Crow*
Text och musik: Sheryl Crow/ Bill Bottrell/ Todd Stewart Wolfe/ Scott Bryan
- *Talkin' about a revolution* (1988) från albumet *Tracy Champan*
Text och musik: Tracy Champan

RYSZARD KAPUŚCINSKI

1932 -

Ryszard Kapuściński är journalist och författare. Sammanlagt bevakar han 27 revolutioner över hela världen. Framförallt i Afrika. Han ville visa oss verkligheten, något som var på riktigt och sant. ”Jag var där och jag såg vad som hände”, säger Ryszard Kapuściński i en intervju. Men var allt verkligen sant? Istället för att intervjua makthavare och ministrar, gav han sig ut, och vände sitt öra till dem som drabbades av kolonialismen, av inbördeskrigen och av giriga krigsherrar. Han tog inte in på de fina hotellen tillsammans med de andra krigskorrespondenterna. Han bodde på lokala ställen, bland folket. Men Kapuściński tyckte inte att de korta nyhetstexterna sa någonting om färger och lukter och verkligheten. Han börjar drömma om att skriva längre och med sina reportageböcker kom Kapuściński att inspirera journalister över hela världen och han förändrade journalisters sätt att rapportera. Efter hans död börjar man att ifrågasätta sanningshalten i hans verk. Kan han ha överdrivit och ljugit och hur påverkar det trovärdigheten?

För den som vill ha hjälp, att närma sig Ryszard Kapuścińskis tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Kapuścińskis tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Ryszard Kapuściński mot strömmen?
- Riskerade Ryszard Kapuściński något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Ryszard Kapuścińskis idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?

- Har Ryszard Kapuścińskis tankar gjort intryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Alexandriakvartetten* (1957 - 1960)
Lawrence Durrell
- *Vid flodens krök* (1979)
VS Naipaul
- *I Patagonien* (1977)
Bruce Chatwin
- *En blomma av blod* (2012)
Ngugi wa Thiong'o
- *438 dagar* (2013)
Johan Persson & Martin Schibbye

CITAT

“When you're knocked down, get right back up and never listen to anyone who says you can't or shouldn't go on.” - **Hillary Clinton**

FILM/TV/RADIO

- *Black Hawk Down* (2001)
Manus: Ken Nolan
Regi: Ridley Scott

KONST

Fotografier av Robert Capa, krigsfotograf

MUSIK

- *Madame Butterfly* (1900)
Giacomo Puccini

WILLIAM BLAKE

1757 - 1827

William Blake ifrågasätter tidigt regler och vill bestämt bli poet eller konstnär. Han börjar som lärling hos en grafiker, men får senare möjlighet att gå i konstskola. Redan där visar Blake att han inte vill följa det förväntade. Han vill absolut inte avbilda människokroppen anatomiskt korrekt utan istället avbilda människan på det fria sätt han upplever henne. Blakes konst och litteratur är inte uppbyggd som vi är vana, det är mer som vandringar i labrynter där läsaren själv får hitta sin egen stig. Blake visar oss en fantasins plats, en plats där drömmar och syner betraktas lika verkliga som träden i skogen. Blake förespråkar det oändliga utforskandet där vi med fantasin som ledstjärna skapar oss en större och sannare bild av både oss själva och vår omvärld. Han motsatte sig staten och kyrkan men också vetenskapen. Han ville istället vidga vår blick och få oss att se saker med nya ögon. I en omvärld präglad av upplysningstidens tankar är det svårt för Blake att få förståelse för sina gåtfulla verk. Hans förhoppningar om att den franska revolutionen ska leda till en frigörelse uppfylls inte och det avspeglar sig i hans diktning där han söker svar på vad som gått fel. Vad som händer när goda föresatser förvandlas till sin motsats, till nytt förtryck.

För den som vill ha hjälp, att närma sig William Blakes tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Blakes tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte William Blake mot strömmen?
- Riskerade William Blake något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle William Blakes idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har William Blakes tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Songs of Innocence samt Songs of Experience* (1794)
William Blake
- *V for Vendetta* (1982-1985)
Alan Moore

CITAT

”Kristna hävdar att deras tro är välgörande, men att andra trossystem är skadliga. De hävdar åtminstone detta vad gäller den kommunistiska tron. Jag hävdar att all tro är skadlig. Vi kan definiera ’tro’ som en fast övertygelse om någonting som det inte finns evidens för. När det finns evidens så talar ingen om ’tro’. Vi talar inte om tro på att två plus två är fyra eller att jorden är rund. Vi talar bara om tro när vi vill ersätta evidens med känslor.” - **Bertrand Russell**

FILM/TV/RADIO

- *Återstoden av dagen* (1993)
Manus: Ruth Prawe Jhabvala, baserad på Kazuo Ishiguros roman
Regi: James Ivory
- *Poeten William Blake och hans tankevärld* (2013)
Filosofiska rummet, Sveriges Radio
- *Pianot* (1993)
Manus och regi: Jane Campion
- *UR - Tänka mot strömmen* - Emanuel Swedenborg, Simone de Beauvoir

KONST

- “*Young Boy with a Golf Club and Ball*”
(1626)
Jan Anthonisz van Ravesteyn
- William Blakes egen konst
- *Hjortsbergstavlan* (1770-tal)
Jonas Dürchs

MUSIK

- *A Grain of Sand* (1981)
Bob Dylan
- *The Tyger* av William Blake tolkad av
Patti Smith (2011)
[https://www.youtube.com/
watch?v=QSLjYScyaBoMy](https://www.youtube.com/watch?v=QSLjYScyaBoMy)
- *Blakean Year* (2004)
Patti Smith
- *Beautiful Child* från albumet *Want
One* (2003)
Rufus Wainwright
- *Det gåtfulla folket* från albumet *Trub-
bel* (1964)
Olle Adolphson
- *Turistens klagan* från albumet *Turis-
tens klagan* (1980)
Cornelis Vreeswijk

CECILIA RODRIGUEZ

Synen på sexualiteten på Kuba i slutet av 1700-talet var att den endast var till för reproduktion inom äktenskapet. Allt annat är sodomi. Havanna är vid den här tiden ett kolonialt slavsamhälle. Vem man är spelar stor roll för vilken position man har i samhället och det speglar av sig i den känsliga frågan om hur man ska förhålla sig till sexualiteten. Skillnaden mellan vithet och svarthet, mellan spanskättlingar och slavar, manifesterades genom kontrollen över den egna kroppen och dess lustar. Så ser tiden ut när Cecilia Rodriguez tankar ställer den katolska kyrkans lärda män inför svårlösta frågeställningar och leder till att hon under inkquisitionen kastas i fängelse och dör. Cecilia Rodriguez ansåg sig ha ett pedagogiskt uppdrag från Gud att för sina biktfäder avslöja de okända ställen där den kvinnliga lusten nådde sitt maximum. Hon såg på sig själv som ett monster med en sexuell väl-lust utöver det vanliga. Att njuta av sex var inget man talade om och att njuta av något annat än rent reproduktivt penetrerande samlag mellan äkta makar var skandalöst, ofattbart och framförallt, ohederligt. Men Cecilia levde inte upp till kraven på hur en kvinna skulle vara. Hon hade erotiska fantasier av sadomasochistiskt slag och fantiserade om hur både kvinnor och män dominerade henne. Vid 30 års ålder får hon en uppenbarelse, Jungfru Maria visar sig för henne och talar om att hon har fem tusen miljarder synder att bikta. Cecilias väg att nå frälsning var en övning som hon tillsammans med sina biktfäder utvecklade. Hon tog med en bit mockaskinn i biktbåset, format som de kvinnliga könsorganen och visade biktfäderna hur hon onanerade. Hon lärde dem skillnaden mellan den naturliga kanalen, vaginan, och klitoris, som de inte hade någon kunskap om. Biktfäderna frågade andra biktdöttrar och fick Cecilias erfarenheter bekräftade. Biktfäderna blev övertygade om att hon hade kommit för att

avslöja någonting som var väldigt viktigt för människornas frälsning.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Cecilia Rodriguez' tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Rodriguez' tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Cecilia Rodriguez mot strömmen?
- Riskerade Cecilia Rodriguez något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Cecilia Rodriguez' idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Cecilia Rodriguez' tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Sexualmoral – i teori och praktik* ur *Den dynamiska medeltiden* (1984)
Michael Nordberg
- *Påven som kom ner på jorden* (2016)
Kristina Kappelin
- *Det andra könet* (1949)
Simone de Beauvoir
- *Oskulden och erfarenhetens sånger* (1789)
William Blake

CITAT

”Jag är så förbannat trött på den här manskulturen som hjärntvättat även kvinnorna att hålla männen om ryggen och smeka dem med hårs.” - **Lady Dahmer**

FILM/TV

- *Hysteria* (2011)
Manus: Stephen Dyer och Jonah Lisa Dyer
Regi: Tanya Wexler

KONST

- *Installation ORD, LJUD& KÖN* (2016)
Carolina Falkholt
- *Dirty corners (Drottningens vagina som tar makten, Versailles, 2015)*
Anish Kapoor

MUSIK

- *Dömd att bli bedömd från album Dömd att bli bedömd* (2009)
Syster Sol

CLAUDE CAHUN

1894 - 1954

I sin självbiografi skriver Claude Cahun: "Blanda kortleken. Maskulin? Feminin? Det beror på situationen. Neutrum är det enda kön som alltid passat mig". Konstnären, författaren och antifascisten Claude Cahun tog under sin livstid hundratals självporträtt för att hitta svaret på vem, eller vilka, som gömde sig bakom maskerna och hitta sig själv. Jaget hos Cahun var något där kön och identitet hela tiden varierade. Kön är ingenting som är givet utan som kan glida och förändras. Psykoanalys och det undermedvetna var fokus för konstrollen surrealism, som föddes i Frankrike på 20-talet. Claude Cahun känner sig dragen till surrealismen, och gör fotomontage där händer, munnar och ögon fogas samman till mystiska kollage.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Claude Cahuns tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radio-program, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Cahuns tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Claude Cahun mot strömmen?
- Riskerade Claude Cahun något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Claude Cahuns idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Claude Cahuns tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Det andra könet* (1949)
Simone de Beauvoir
- *Ett litet liv* (2017)
Hanya Yanagihara
- *Mitt liv* (2017)
Caitlyn Jenner

FILM/TV

- *Orlando* (1992)
Manus: Sally Potter, baserad på Virginia Woolfs roman
Regi: Sally Potter
- *The crying game* (1992)
Manus och regi: Neil Jordan
- *The Danish girl* (2015)
Manus: Lucinda Coxon, baserad på David Ebershoffs roman
Regi: Tom Hopper

CITAT

"Människan är den enda varelse som vägrar vara den hon är." - **Albert Camus**

KONST

- Cindy Sherman

MUSIK

- *Rebel Rebel* från albumet *Diamond Dogs* (1974)
David Bowie
- *Any other way* från albumet *Any other way* (2017)
Jackie Shane
- Charlie Peck

SOR JUANA DE LA CRUZ

1651 - 1695

Sor Juana Ines de la Cruz var redan från tidig ålder beredd att göra allt för att få ägna sig åt tänkandet. Hon ville ägna sig åt bildning, läsning, kultur och skrivande och för en kvinna i 1600-talets Mexiko var enda alternativet då att gå i kloster. Klosterlivet var långt ifrån spartanskt. Klostret San Gerónimo var välbeställt med böcker, vackra föremål, jordglober, kartor, vackra prydnadsföremål och smycken. Sor Juana hade två egna rum, ett sovrum och en sal där hon hade sina vetenskapliga instrument, musikinstrument och inte mindre än 4 000 böcker. Med sina pjäser och dikter blir hon en av sin tids mest publicerade författare. För Sor Juana var giftermål inget alternativ. En äkta man skulle ställa krav på henne, hon skulle få barn och ha väldigt svårt att studera. Hon väljer studierna före familjeliv. Hon är tidig med att ta upp frågor om kvinnoförtryck.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Sor Juana de la Cruz' tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som de la Cruz' tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Sor Juana de la Cruz mot strömmen?
- Riskerade Sor Juana de la Cruz något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Sor Juana de la Cruz' idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Sor Juana de la Cruz' tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Kvinnostaden* (1405)
Christine de Pizan / Kvinnornas advokat
- *Påven Johanna* (1999)
Donna Woolfolk Cross
- *Brev från en klostercell* (2017)
Hans Gunnar Adén
- *Den nya kvinnostaden: pionjärer och glömda kvinnor under tvåtusen år* (2005)
Nina Burton

CITAT

“Giving up doesn't always mean you're weak. Sometimes you're strong enough to let go.” - Taylor Swift

FILM/TV/RADIO

- *Timmarna med Rita* (1983)
Manus: Willy Russell
Regi: Lewis Gilbert
- *Så vit som en snö* (2001)
Manus: Jan Troell, Jaques Werup och Jimmy Karlsson
Regi: Jan Troell
- UR - *Tänka mot strömmen* - Fatima Mernissi

KONST

- Frida Kahlo

MUSIK

- *Bara få va mig själv* från albumet *Kristaller* (2016)
Laleh
- *Whatever* från albumet *Definitely Maybe* (1994)
Oasis
- *Hanna från Arlov* från albumet *Livet är en fest* (1974)
Nationalteatern

JEAN-PAUL SARTRE

1905 – 1980

Jean Paul Sartre räknas som en av förgrundsgestalterna inom existentialismen. Han var filosof och författare och med sin genombrottsroman *Äcklet* som utkommer 1928 gör han succé. I den beskriver Sartre hur det är att finnas, att vara. Att känna äckel är en slags reaktion på att vi finns till. Liksom ångest var en känsla han kunde känna inför livet som visade att här finns livet. Grundantagandet i existentialismen är att människan själv ansvarar för att ge sitt liv mening. Sartre uttryckte det som att människan var dömd till frihet. Han menade att eftersom vi vet att vi ska dö så är allt egentligen meningslöst. Men i meningslösheten finns en enorm kraft. Om allt är meningslöst kan vi själva bestämma vilka vi vill vara. Vetenskapen om döden skapar en känsla av meningslöshet som i sin tur skapar en frihet och livsbejakande. En annan viktig aspekt för Sartre var att med frihet kommer ansvar. Vi måste göra aktiva val, menade Sartre, vi kan inte låta saker bara hända. Gör man det, gör man sig skyldig till ond tro.

Simone de Beauvoir är Sartres livspartner. Redan från början bestämmer de sig för att inte gifta sig. De ska ha en relation men får vara otrogna hur mycket de vill. Kärleken och deras utbyte av tankar ska komma i första hand.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Jean-Paul Sartres tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Sartres tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Jean-Paul Sartre mot strömmen?
- Riskerade Jean-Paul Sartre något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Jean-Paul Sartres idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Jean-Paul Sartres tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Äcklet* (1938)
Jean-Paul Sartre
- *Myten om Sisyfos* (1942)
Albert Camus
- *Do androids dream of electric sheep* (1968)
Philip K Dick

CITAT

”Döden angår dig varken som död eller levande: som levande därför att du är, som död därför att du inte är.” - **Montaigne** ur *Essayer*, bok 1

FILM/TV

- *Bladerunner* (1982)
Manus: Hampton Fancher och David Webb Peoples
Regi: Ridley Scott
- *Smärta som färgar livet* (2017), Filosofiska rummet
Sveriges Radio
- *UR - Tänka mot strömmen* - Frantz Fanon

KONST

- Alberto Giacometti

MUSIK

- *Rue des Blancs-Manteaux* (1950)
Lyrik: Jean-Paul Sartre
Musik: Joseph Kosma

SIGMUND FREUD

Sigmund Freud växte upp i en tid då människor sågs som helt igenom rationella var-
elser med en medveten tanke bakom allt vi
säger och gör. När Freud börjar sin läkar-
bana med att dissekera avlidnas hjärnor
anser han och läkarvetenskapen att psykisk
sjukdom berodde på fysiska fel i hjärnan.
Hans möte med den världsberömda franska
läkaren Charcot och hans hysteriska pa-
tienter blir en vändpunkt. Freud tänker sig
människans psyke som ett isberg där endast
toppen sticker upp över ytan. Det finns ett
medvetet jag som vi visar upp men den
större delen av oss är omedveten och styrs
av våra drifter. Här finns skam som ibland
sipprar fram genom det vi säger och gör.
Den omedvetna delen kan vi enligt Freud
förstå genom att tolka symboler i till exem-
pel drömmar. Freuds teori, att barndomen,
det som har inträffat i ditt liv, är viktigt för
hur du är idag är grunden i psykoterapin,
en systematisk behandlingsmetod som ini-
tieras av Freud.

För den som vill ha hjälp, att närma sig
Sigmund Freuds tankevärld, har vi formu-
lerat fyra frågor att fundera och samtala
kring. Vi har också samlat tips på litteratur,
konst, film, musik, citat samt TV- och ra-
dioprogram, vilka skulle kunna inspirera
till ytterligare tankar och samtal. Några av
tipsen går i samma linje som Freuds tankar,
medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Sigmund Freud mot strömmen?
- Riskerade Sigmund Freud något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Sigmund Freuds idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Sigmund Freuds tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Thou Shall Not be Aware* (1984)
Alice Miller
- *Thérèse Raquin* (1867)
Émile Zola
- *Drömboken* (1743 - 1744; publicerad 1859)
Emanuel Swedenborg

CITAT

”Allt som händer en människa liknar i grund och botten den människa det hän-
der.” - **Aldous Huxley**

”Att skolas i människokunskap är lika
nödvändigt för köpmannen som all annan
skolgång - **C.F. Tietgen**

FILM/TV/RADIO

- *En farlig metod* (2011)
Manus: Christopher Hampton
Regi: David Cronenberg
- *Den andalusiska hunden* (1929)
Manus och regi: Salvador Dalí och
Luis Buñuel
- *Bad boy Bubby* (1993)
Manus och regi: Rolf de Heer

KONST

- René Magritte
- Leonora Carrington

MUSIK

- *Nötknäpparen* (1892)
Pjotr Tjajkovskij

EMANUEL

SWEDENBORG

1688 -

Emanuel Swedenborg är en av Sveriges mest kända tänkare genom tiderna. Filosof, mystiker, bibeltolkare och en banbrytande intellektuell som med sina samtal med änglar och människor som inte är närvarande kom att lägga grunden till en helt ny religiös rörelse. Emanuels pappa är biskop i Skara, men Emanuel in på vetenskapens väg. När han är klar med sina studier i Uppsala reser han ut på en bildningsresa i Europa. Han studerar fysik, mekanik och filosofi och läser poesi. Tillsammans med den svenska ingenjören och uppfinnaren Christoffer Polhem skapar han bland annat en flygmaskin. Swedenborg intresserar sig för kroppens relation till själen. Han vill till varje pris lösa hur det ändliga går över i det oändliga. Med naturvetenskapliga metoder söker han svaret på själens gåta. Under en resa börjar han att skriva dagbok och nedteckna sina drömmar något som innebär en vändpunkt för honom. Hans nattliga uppenbarelser och syner leder honom in i arbetet med att tolka bibelns andliga innehåll.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Emanuel Swedenborgs tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Swedenborgs tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Emanuel Swedenborg mot strömmen?
- Riskerade Emanuel Swedenborg något för egen del genom att tänka mot strömmen?

- Skulle Emanuel Swedenborgs idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Emanuel Swedenborg tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Drömboken* (1743 - 1744; publicerad 1859)
Emanuel Swedenborg
- *Spöket på Canterville* (1887)
Oscar Wilde
- *Darra: om Swedenborg* (2017)
Ernst Brunner
- *Yvs inte, Död* (tidigt 1600-tal)
John Donne

CITAT

“All great achievements require time.”
- Maya Angelou

FILM/TV/RADIO

- *Det sjätte sinnet* (1999)
Manus och regi: M. Night Shyamalan

KONST

- *Målningar till templet* (1906-1915)
Hilma af Klint
- *Improvisation 31* (1909)
Wassily Kandinsky

MUSIK

- *Strange phenomena* (1978)
Kate Bush

PAULO FREIRE

1921 - 1997

Den unge Paulo Freire växer upp i ett Brasilien som håller på att återhämta sig efter en ekonomisk kris. Paulo och hans familj känner av effekterna. Familjen var välbärgad innan krisen och Paulo var inte van vid att gå hungrig eller gå illa klädd. Erfarenheten blir startskottet för hans livslånga kamp mot orättvisor. ”Jag var inte dum. Jag var inte ointresserad. Jag förstod ingenting bara på grund av att jag var för hungrig.”, säger Paulo om att haans inte lika hårt drabbade klasskamrater inte tycks ha alls lika svårt att ta in vad läraren säger. Hur det känns och vad som händer med ens självbild när man inte kan läsa och skriva var frågor som den brasilianske pedagogen och filosofen Paulo Freire brottades med hela sitt liv. Hur ska alla kunna göra sina röster hörda? I ett samhälle där man inte fick rösträtt om man var analfabet, gjorde han allt han kunde för att förändra människors villkor – något han såg som absolut nödvändigt. Han började som jurist men kom att ägna sitt liv åt och lägga grunden för det vi i dag kallar den kritiska pedagogiken. Tillsammans med sin fru Elsa utvecklar han en teori som handlar om att medvetandegöra människor om de orättvisa strukturer som de lever i. För honom var utbildning en politisk handling och lärare är politiska aktörer. Alfabetisering handlar inte bara om att lära människor läsa och stava ord rätt, det handlar om att lära sig läsa verkligheten och lära känna den, för att sen kunna förändra förutsättningarna. Det betyder att varje ord måste kopplas till elevernas verklighet.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Paulo Freires tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Freires tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Paulo Freire mot strömmen?
- Riskerade Paulo Freire något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Paulo Freires idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Paulo Freires tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *En lämplig ung man* (1993)
Vikram Seth
- *Skymning över Budapest: den autentiska historien om Raoul Wallenberg och kampen för människoliv* 1944 - 45 (2013)
Gellert Kovacs
- *Sluta aldrig gå - från gatan i Sao Paolo till Vindeln i Norrland* (2016)
Christina Rickardsson

CITAT

”Måttet på en man är vad han gör med makt.” - Platon

FILM/TV/RADIO

- *Robin Hood* (2010)
Manus: Brian Helgeland
Regi: Ridley Scott
- *Schindlers list* (1993)
Manus: Steven Zaillian
Regi: Steven Spielberg
- *Knoppen, kroppen och kunskapen* (2017), Filosofiska rummet
Sveriges Radio
- UR - *Tänka mot strömmen* - Gandhi

KONST

- Fotografier
Recardo Teles

MUSIK

- *Lär av de lärda* (2004) från albumet *Tändstickor för mörkrädda*
Svenska akademien

SIMONE DE BEAUVOIR

Man föds inte till kvinna - man blir det, sa filosofen och författaren Simone de Beauvoir. Hennes bok "Det andra könet" svartlistades av den katolska kyrkan och vänner vände henne ryggen. Boken inleds med ett kapitel om rätten till abort; legal abort - något som var helt otänkbart på 40-talet. Sen följer kapitel på kapitel om en kvinnas hela liv - den lilla flickan, den unga kvinnan, den gifta kvinnan. Simone de Beauvoir analyserar ämnen som lesbisk kärlek, moderskap, prostitution och självskadebeteende. Hon ses idag som en feministisk ikon och boken, Det andra könet, som en feministisk bibel. Vissa säger att det var i och med hennes bok som den moderna feminismen föddes. Simone de Beauvoir lever tillsammans med författaren Jean-Paul Sartre. Tillsammans formulerar de en ny filosofisk inriktning - existentialismen. Namnet kommer ur tanken om att vi människor först och främst existerar. Tills vi dör och inte existerar längre. Existentialismen menar att eftersom vi vet att vi ska dö så är allting egentligen meningslöst och om allt ändå är meningslöst kan vi själva bestämma vilka vi vill vara.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Hanna Arendts tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som de Beauvoirs tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Simone de Beauvoir mot strömmen?
- Riskerade Simone de Beauvoir något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Simone de Beauvoirs idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?

- Har Simone de Beauvoirs tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Kvinnostaden* (1405)
Christine de Pizan
- *Dagen svalnar* (1916)
Edith Södergran
- *La nobilitá et eccellenza delle donna* (1601)
Lucrezia Marinella

CITAT

"The more I spoke about feminism, the more I realised that fighting for women's rights has too often become synonymous with man-hating. If there is one thing I know for certain it is that this has to stop."
- Emma Watson

FILM/TV/RADIO

- *Violette* (2014)
Manus: Marc Abdelnour och Martin Provost
Regi: Martin Provost

KONST

- *Isprinsessan*
Liv Strömquist
- UR - *Tänka mot strömmen* - Ellen Key

MUSIK

- *Vi måste höja våra röster* (1971)
Text: Suzanne Osten,
Margareta Garpe
Musik: Gunnar Edander

JEAN-JAQUES ROUSSEAU

1712 - 1778

Rousseau föds 1712 i ett samhälle präglat av tron på forskning och vetenskap och det nya modet att ifrågasätta auktoriteter och att tänka själv. Kunskap börjar spridas och många fler lär sig läsa än tidigare. Synen på barn är dock ännu långt ifrån modern och nytänkande; i 1700-talets Europa är skillnaden mellan vuxna och barn inte definierad och från det att barnet kan uppföra sig och tala, handlar barndomen om att kopiera de vuxnas beteende. Boken *Emile – eller om Uppfostran* publiceras 1762. Rousseaus idéer om vad det innebär att vara ett barn och hur barnuppfostran bör gå till vänder upp och ner på den rådande uppfattningen. Hans nya tankar provocerar men får ett stort genomslag i Europa. Rousseau förespråkar fri lek utan bestraffningar och att kunskapsinläring ska vara lustfylld. Rousseau, som levde med sin hushållerska, provade aldrig sina teorier i praktiken. Det sägs att paret fick fem barn, men de behöll inget av dem utan lämnade bort dem, till ett barnhem. Ett ämne går som en röd tråd genom alla Rousseaus texter, naturen. Han säger att man måste börja med att förstå den naturliga människan, alltså naturtillståndet, för att kunna förstå människan alls. Ingen kan äga jorden och det som kommer från jorden tillhör alla. Tankar som gör honom till en ofrivillig inspiratör till den franska revolutionen.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Jean-Jaques Rousseaus tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Rousseaus tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Jean-Jaques Rousseau mot strömmen?
- Riskerade Jean-Jaques Rousseau något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Jean-Jaques Rousseaus idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Jean-Jaques Rousseaus tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Émile eller om Uppfostran* (1762)
Jean-Jaques Rousseau
- *Svinalängorna* (2007)
Susanna Alakoski
- *Vi som var föräldralösa* (2017)
Kazuo Ishiguro
- *Kriget är slut* (2010)
Morgan Alling

CITAT

”Det är inte lätt att vara barn” läste jag i en tidning – och jag blev högst förbluffad, för det är inte varje dag man läser något i tidningen som verkligen är sant.”

- Astrid Lindgren

”Vad är det du vill få sagt, lilla människa?”

- Gunilla Bergström

FILM/TV/RADIO

- *Captain Fantastic* (2016)
Manus och regissör: Matt Ross

KONST

Blir du lönsam lille vän (1972)

- Peter Tillberg

MUSIK

- *Det gåtfulla folket* 1964 från albumet *Trubbel*
Olle Adolphson
- *Vi är barn av vår tid* (1978) från albumet med samma namn
Nationalteatern

ROSA PARKS

På 1920-talet har rasistiska Ku Klux Klan flera miljoner anhängare. De misshandlar och mördar svarta människor, bränner upp afroamerikanernas kyrkor. Rosa och hennes familj är rädda. Ibland sover de med kläderna på, redo att fly. Det är här, som Rosa Parks kommer att kalla det, ”hennes livshistoria av att vara rebellisk” börjar. Den 1:a december 1955 sätter sig Rosa Parks på en buss på the Cleveland Avenue line. Hon ska hem från jobbet. Men hon kommer aldrig hem med bussen den här dagen. Istället blir den här bussresan världsberömd och Rosa Parks blir gnistan som tänder den amerikanska medborgarrörelsen. Att ”alla ska vara lika inför lagen” är en kamp som är genomgående för Rosa Parks liv.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Rosa Parks tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Parks tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Rosa Parks mot strömmen?
- Riskerade Rosa Parks något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Rosa Parks' idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Rosa Parks' tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Rosa Parks: ett liv* (2017)
Tomas Dömstedt
- *Boycott Blues: How Rosa Parks Inspired a Nation* (2008)
Andrea Davis Pinkey

CITAT

”Se aldrig ner på någon om det inte är för att hjälpa henne upp.” - **Guðrun Schyman**
”Det verkar alltid omöjligt tills det är gjort.”
- **Nelson Mandela**

FILM/TV/RADIO

- *Old lady and airbag*, YouTube
- UR - *Tänka mot strömmen* - Harriet Tubman
- *Niceville* (2011)
Baserad på Kathryn Stocketts roman
Regi: Tate Taylor
- *En oväntad vänskap* (2012)
Manus och regi: Olivier Nakache och Eric Toledano

KONST

- *UNITE* (1971)
Barbara Jones-Hogu
- *Solo i Negerby* (1941)
Robert Högfeldt
Enstaka illustrationer finns att hitta på olika internetsidor, men barnboken ges av förklarliga skäl inte längre ut.

MUSIK

- *Ta inga order* (2007) från albumet *Stjärnorna finns här*
Kapten röd
- *Sister Rosa* (2004)
The Neville Brothers
- *Rosa Parks* (2012)
Ellis Paul
- *Rosa sat – a song for Barack Obama* (2008)
Amy Dixon-Kolar

LAO ZI

Det påstås att Lao Zi levde för ca 2500 år sedan. En tid som präglas av inbördeskrig. Lao Zi arbetar i kejsarens bibliotek med ansvar för astronomiska beräkningar och historienedteckningar, det var en prestigefylld position. Han var känd för att han tränade Dao, att inte synas och att undvika berömmelse. Han levde i stillhet och enkelhet och han praktiserade andlig träning, meditation, som han också lärde ut. En dag insåg han att det inte fanns någon plats för honom i det söndertrasade samhället. Han satte sig på en ox och red iväg västerut mot eremiternas berg. Men i ett bergspass blev han stoppad av en officer som bad Lao Zi att skriva ner sin lära, så att den finns kvar. Det han skrev är det som kallas Dao De Jing. ”Boken om vägen och kraften eller makten.”, en bok som kom att påverka hela den kinesiska kulturen. Ingen kan bevisa att Lao Zi existerat men det kan ha funnits en person som den här legenden är baserad på, en legend som växer med århundradena. Oavsett om han existerat eller inte, så har Lao Zi lämnat efter sig en tankevärld som lever vidare än idag. Och hans text är en av de mest översatta verk vi känner till i världslitteraturen. Lao Zi anses ha lagt grunden för taoismen, en tanketradition och livsåskådning som vill att vi ska stanna upp å reflektera, vara en del av allt och lära oss att leva i harmoni.

För den som vill ha hjälp, att närma sig Lao Zis tankevärld, har vi formulerat fyra frågor att fundera och samtala kring. Vi har också samlat tips på litteratur, konst, film, musik, citat samt TV- och radioprogram, vilka skulle kunna inspirera till ytterligare tankar och samtal. Några av tipsen går i samma linje som Zis tankar, medan andra går i motsatt riktning.

Frågor

- På vilket sätt tänkte Lao Zi mot strömmen?
- Riskerade Lao Zi något för egen del genom att tänka mot strömmen?
- Skulle Lao Zis idéer också idag uppfattas som om de gick mot strömmen?
- Har Lao Zis tankar gjort något avtryck i samhället du lever i?

LITTERATUR

- *Rymdväktaren* (1995) / *Nyaga* (1997)
Peter Nilson
- *De blomster som i marken bor* (1973)
Harry Martinson
- *Tao te ching : taoismens källa* (2012)
Stefan Stenudd
- *Nomad* (diktsamling, 1931)
Harry Martinson

CITAT

”Jag tänker inte låta någon promenera genom min hjärna med deras smutsiga fötter.”
- Mahatma Gandhi
“We are not makers of history. We are made by history.” - Martin Luther King Jr

FILM/TV/RADIO

- *Koyaanisqatsi* (1983)
Regi och produktion: Godfrey Reggio

KONST

- *More sweetly play the dance* (2015)
William Kendridge

MUSIK

- *Breathe in*; Son Lux (2016)